

Szürreális pornográfia

Az egyéb fotóhasználatoktól intézményesen elkülönülő fotóművészet a 19. század utolsó másfél évtizedében született meg. Könnyedén áttekinthetjük hát innovációit, és ráláthatunk a képalkotás lényegi jegeire. Kis fotóművészeti kutatás után megállapíthatjuk, hogy a világon készített művészi értékű fotók többségének elemi témája az ember mint olyan és a másik teste, amely lehet heroikus, szent, szenvedő, tragikus, karneváli, pornografikus vagy éppen haldokló.¹ A fotográfia minden formájában képalkotásra szolgál. Mint sok helyütt említésre kerül, a fénykép halhatatlanná teszi, „bebalzsamozza” az emberi testet az élet különböző periódusaiban.

A fotókritikának nincs gazdag hagyománya, ezért sem véletlen a nyelvi szegénysége. Értékelési-értelmezési nyelve olykor a festészet szókincsét applikálja: kompozíció, fény és így tovább. Többnyire a legkörvonalazottabb kifejezésekhez folyamodik. Azt méltányolja a fényképezésben, hogy finom, érdekes, erőteljes, összetett, egyszerű vagy – ez a legkedveltebb fordulat – megtevesztően egyszerű. A művészet gyanánt kezelt fényképezés egészen mást kíván a képzelőerőtől és az ízléstől, mint a hagyományosan értelmezett festmény. „A festészet esztétikai értékelésére kialakult normák az eredetiség (illetve a hamisítás) ismervén alapszanak, tovább a mesterségbeli tudásén – a fényképezésben ezek az ismérvek lényegtelenek vagy egyszerűen nem is léteznek.”²

¹ Lásd Földes Györgyi Peter Brooksra való hivatkozását: Szövegek, testek szövegtestek, a testírás-elmélet irányai. *Helikon*, 2011. 1–2. 21.

² Susan Sontag: *A fényképezésről*. Fordította Nemes Anna. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1981. 159.

Bezzeg Gyula képvilágában felfedezhető a stílus belső összetartó ereje, amely ritkaságnak számít, mivel számos esetben jóval felszínesebb a viszony egy fotográfus alkotásai között. Bezzeg felvételeinek mind-egyikén megmutatkozik az egyéni kézjegy, a szubjektív képi megfogalmazás. Ebben a művészetben valami mást, valami újat tudott kreálni. Olyannyira, hogy több száz kép közül is azonosíthatóak munkái.

Stílusára a folytonosság jellemző. Nem ingázik a fotóművészeti irányzatok között. Alkotásain a szokatlan szituációban beállított meztelen test dominál. Nemcsak a modelljeit, de a környezetet is lecsupaszítja. Néhol ennek ellenére a kompozícióban jelzésszerűen elhelyez egy-egy kelléket. A kiüresített tér és a levetkőztetett test „némasága” óriási feszültséget generál. Modelljeit egy régi, kopott szobába, egy bútoradarabra vagy éppen egy üres sarokba állítja. A tisztátalan környezet a testet nem mocskolja be. Elvont és nyugtalanító szféra képződik a fotóin, amelyet a beállítás, a póz és a környezet együttese alakít ki. Alkotásainak többsége ezért már-már nyomasztó légkörű. Legtöbb felvételét a fekete-fehér tónus jellemzi. Rikító és élénk színeket sohasem alkalmaz. Mérsékelt színkezelése is nagyban befolyásolja a felvételei hangulatát. Sok fotográfus – nagy valószínűséggel Bezzeg Gyula is – a fekete-fehér képet kedveli jobban, mivel finomabbnak és kevésbé dokumentumszerűnek érzi a színesnél.

Vonatkoztassunk el Bezzeg Gyula korábban készített fotóitól, és fókuszáljunk legújabb képeire. Ezen fotósorozaton a „*la mise a nu*”, azaz a meztelenre vetkőzés érvényesül. Mind a pornográf, mind az erotikus fénykép első látásra sokkolja a nézőt. A társadalom még napjainkban sem tudja közömbösen fogadni a meztelenség látványát. A pornográf és az erotikus fotók imázsa között – ha első látásra nem is –, de óriási különbség van. „Semmi sem egyneműbb, mint egy pornográf fénykép. Mindig naiv, nincs benne semmi kiszámítottság. Olyan, mintha egy kivilágított kirakatban csak egyetlen játék volna: egyetlen dologra, a szexre koncentrálnál, teljes egészében, soha nincs mögöttes, alkalmatlan tárgya, amely leárnyékolná, késleltetné vagy háttérbe szorítaná az elsőt.”³

Ezzel ellentétben Bezzeg Gyula fotói nem a szexre, és nem is a nemi szervre összpontosítanak, előfordul ugyanis, hogy egyáltalán nem mutatják, eltakarják azt. Néhol az akt érzékenyebb részei teljesen kint

³ Roland Barthes: *A világoskamra*. Jegyzetek a fotográfiáról. Fordította Ferch Magda. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1985. 50.

vannak a képből, de ha láttatja is ezeket, akkor valamilyen módon elvezeti tőlük a szemlélő tekintetét. A *punctum*⁴ egy hatáspontként működő részlet, ami ezen képek esetében a könyv. A különböző testhelyzetekben lefényképezett ideális női test valójában a megtestesült erotika. A fotók esztétikai értékét a határozott kompozíció, a finom megvilágítás és az arányos test adja. A mögöttes „vak mezőt” egy képen a kinyújtott kézben tartott könyv jelenti, mintegy kiszélesítve szellemi tereiben a képet. A modell ezzel az „eszközzel” – amit hol a kinyújtott kezében a teste mellett, hol pedig a lágyéka vagy az arca előtt tart – elvezeti a fedetlen testéről az értelmezést. A művészi igényű fotó *punctum*-ja mindenképpen többletet jelent a pornográf képekkel szemben, ezt annak ellenére pluszként adjuk hozzá a fotográfiákhoz, hogy már benne van. Nem meglepő, hogy az akt azon a képen nyílik meg előttünk leginkább, amelyen a test két szekrény közöttjében, egy széken állva mutatja meg magát. Itt is elhelyezett a fotográfus egy *punctum*-mozzanatot, de úgy, hogy a kép centrumát mégis a test alkotja. A bizarrnak is mondható könyvtári környezetválasztás is igen jó döntésnek bizonyul: a háttérben felvonuló kötetek tarkasága mindegyik fotó esetében kiemeli a sápadt test kontúrait, erőteljesen hangsúlyozva a tematikus elemek „váratlan találkozásának” mozzanatát és a „felszínes realizmus” megzavarásának szándékát. „Az a távolság a szürreális, amelyet a fénykép létrehoz, és áthidal...”⁵ a szellemi sugallatú környezet és a fedetlenül mutatkozó testiség között.

A fényképezés egyik elévülhetetlen érdeme, hogy föltalálta azt a fortélyt, amellyel az élőlényt tárggyá, a tárgyat pedig élőlényvé lehet alakítani. A fényképezőgépek megvan az a lehetősége, hogy elszemélytelenítse, tárggyá változtassa a felvétel alanyát. Vannak képek, amelyeken a test egyes részei nem mutatkoznak meg. Gondolok itt a fejre, amelyet a művész vagy kitol, vagy eltakar, persze szándékosan. Hiányzik innen az arc, amely egy fénykép esetében rendkívül sokatmondó lehet, mert befolyásolja annak hangulatát. A tekintet és az arckifejezés érzelmeket közvetít. Ez az alkalmazás egyébként a művész ismertetőjegye, ugyanis ettől lesz a fotó olyan Bezzeg alkotta.

A fotográfus felvételeinek látványa Magdalena Abakanowicz 1986-os *Fejetlenek* című szoborcsoportját juttatja eszembe. Ezen az alkotáson a szobrász a nyaktól felfelé nem dolgozta ki a művét, tehát a fejlet teljes

⁴ I. m. 66.

⁵ Susan Sontag: i. m. 71.

egészében kiiktatta. Mind a két alkotó esetében ez a képzőművészeti fogás az elfojtott egyéniség képzetét teremti meg. Egyébként a márványszerű bőr, a természetellenesen arányos test a szoborszerűség látzatát kelti.

A fotókon a test mintegy behatol, beilleszkedik a nyelvi kultúra birodalmába, így egy sokkal mélyebb síkon is értelmezhetőek ezek a képek. Egybevetül a test és a könyv mint szövegtér, s így létrejön a szövegtest allegóriája. Abból kiindulva, hogy „[a] szöveg írja a testet, a test írja a szöveget, sőt, továbbmenve, egyes elméletek szerint a szöveg is test, a test is szöveg”⁶, azt is mondhatnánk, itt a könyv írja a test kiterjesztett jelentéseit, és a test fogalmazza a könyv szokatlan helyzeti szemantikáját. Az is bizonyos, hogy a könyv is test, és az is felmerülhet, hogy a test is könyv: olykor nyitott, máskor csukott.

⁶ Földes Györgyi: Szövegek, testek szövegtestek, a testírás-elmélet irányjai. *Helikon*, 2011. 1–2. 21.

Beszeg Gyula fotója